

LA GRALLA

AVISOS Y SUSCRIPCIONS

RINCON 121

Entre Treinta y Tres é Ituzaingó

SENMANARI CATALÁ Y LITERARI

SUSCRICIO ADELANTADA

Ciutat	ps. 0.50
Campanya	„ 0.60
Exterior	„ 0.70

LA GRALLA

MONTEVIDEO, ABRIL 24 DE 1887.

Supliquém als nostres agents y suscriptors de fora y de la Capital, que al notar lo mes petit retart ó falta en l' envió del periódich, ho posin en coneixement d' aquesta administració.

Aixís mateix devém dir que 'ls suscriptors que 's trobin en descubert procurarán posarse al corrent de la suscripció si volen llegir LA GRALLA.

UNA CÁFILA DE REYS

Avuy que ja no té cap mena de dup-te que 'ls reys no serveixen mes que per fer mal y empobrir á las nacions que tenen la sanch-freda d' aguantar-los, vé com se sol dir, de perilla, la enumeració de 'ls que 's diuhen reys d' Espanya. Aneu contant: primer lo baylet qu' encara mama y que té lo títol y sou de rey; segon, la mare del baylet que fá de reyna, mentres lo xarrich no 's fá gran ó li entreguin, lo carrech; tercer, la célebre donya Isabel II, destro-nada per los qu' ara tenen lo mánech de la paella al crit de "Viva Espanya con honra" y "Abajo la raza espúrea de los Borbones". Quart En Quico, marit

de la Beleta; aquets quatre cobran; quint, l'ex-rey Amadeo de Saboya, donat de baixa de "mutuo propi; aquets, tots son ó han sigut reys. Ara vé 'ls que s' en diuhen mes no cobran.... per ara: 1er. En Carlets, lo del 7; 2^{on}. la 'se-va dona llegítima" Na Margarida; 3er. lo seu bordegás Jaumet III y 4^{ar}. la do-na del Jaumet Na Beatriu d' Este.

Total "cinch" titulars y "quatre" aspi-rants: suman nou; y aixó que no hi con-tém al "Naranjero, ni á la seva dona.

Respecte á aquest novenari, 's con-ta un "absurdo", com diria Torres. Tro-vantse l' ex-rey Amadeo de visita en casa de la ex-Reyna Isabel, en París, anunciaren la visita de Don Cárlos; al sentir tal nom; l' Amadeo mitj rient, se despedí de la Beleta dihent: "Me 'n vaig, perque crech que tres reys d' Es-panya, no poden estar plegats en una sala".

MAGI TRADUCH.

Sols una hora felis

Era una tarde d' estiu,
la brisa suau portaba
aromas, qu' al cor festiu
y gojos endormitaba.

Sota d' un salser frondós
un banch de tronchs hi havia;
per catifa hermosas flors
violas y semprevivas.

Lo sol declinant ab pausa
tenyia 'l camp coló d' or;
los aucells ab dolsa canta.
recordaban dols amor.

Junt ab mi, en lo al banch sentada;
tendre donsellá y hermosa
me miraba enamorada,
ab somrisa carinyosa.

Y llansant un dols sospir
me digué ab dolsa somrisa
—¿Perque estás trist, mon amich.?
¿Vols que jo me posi trista?

—Amiga meva del cor
respongué ab veu tremolosa
—jo sento aquí greu dolor
sento una pena espantosa.

—Tú tens penas y sufreixes
y no m' las dius á mi?
¿Y es aixís que tu cumpleixes
ab ta amiga? ¡ingrat! ¡aixís!

—Perdónam ¡oh! bona amiga,
no soch ingrat, jo t' ho jur,
lo meu cor no te falsía;
Jo t' estimo ab amor pur.

Tan sols sento de tos llabis
dolsas paraulas d' amich;
y en qu' aixó 't causi á tú agravis,
ja mes no las vull sentir.

—Vull que tu digas com jo.
¡Jo te estimo! ¡jo soch teva
de tos llavis un petó
vull, per no tindre mes pena.

Sobre de mon front ardent
sos purs llavis se posaren;
y jo anhelós, febrosench,
los meus, petons li tornaren:

En tan, lo sol se ponía,
la brisa suau lliscaba,
las flors perfums despedían
y 'ls ausells cants entonaban.

UN GUETO.

UNA AVENTURA

Era l' hora en que 'l sol se 'n torna al llit.
Las aus ronsejant ja s' aclotaban en sos capritxosos nius.

D' ací y d' allí sortia y entraba gent qu' acabada la feynada del dia anavan ó venían á fer *piscolavis* ab que reparar las forsas perdudas y descansar del treball.

La quitxalla arrimada al dintell de sas respectivas casas esperan la vinguda del pare per anar á sopar y tornar á jugar.

Los carrós retornaban pausadament á sos diposits fent grinyolar los fusells de sas rodas que lo treball del dia los havia desengrassat.

Las esquellas de las *didás* de la població anunciavan sa sortida per anar al reparto á domicili de la sustancia de sos uberes.

Tot presentava lo signe precursor de la calma y del repós.

Los carrers comensavan á presentarse deserts y solitaris y rato feya que 'l de casa ho sería, si no hi hagués un mano que s' está parat á la cantonada ab una persistencia extraordinaria. Es un desconegut y foraster del vehinat, al que ja ha observat ab desconfiança 'l vigilant.

Porta tapat ab un paper, un objecte cilíndric de forma suspitosa.

La circunstancia d' haberhi allí un establiment important; la vista esparverada del *mano* que sembla que vijila que 'l vijilin, y son aspecte neguitós son verdaderament motius perque se l' espíhi per si vol dur á cap alguna malifeta.

Lo guardiá del órdre públich que creu que son deber es preventiu, no cap en son uniforme perque no sab que fer.

Pero 'l mano s' avansa cap á la tancada porta de lo establiment de crédito, que hi ha en la cuadra.

Lo vijilant lo segueix afavorit per la oscurat en qu' está 'l carrer per la falta de fanals encesos.

De prompte 'l soci s' ajup, y desembolica 'l paper, ¡Potser es un cartutxo de dinamita! diu lo gura.

Y rápit com una fletxa, lo vigilant, ágil com una pantera s' tira á sobre del mano agafantlo fortament entre cap y coll y subjectantli la má en que hi ha 'l cos del delicte.

—Alto y digui que fá! diu ab veu tremolosa 'l guardia.

Lo futur delinquent, confós, sorprés y avergonyit contestá:

—Éspero l' home de la llet per durne un got á la gossa.

NATALI DENEPOU.

CONTESTACIÓ AL DISCURS

DEL SENYOR

NÚÑEZ DE ARCE

PER DON

VALENTI ALMIRALL

PRESIDENT DEL "CENTRO CATALÁ"

(Continuació)

Deixo pera 'l párrafo que destinaré á condensar nostra doctrina positivista, lo demostrarvos la superioritat de nostras teorías sobre las que vos sosteniu, rancias ja y anticuadas y en lo present me limitaré á fervos observar que, en bon castellá, restituir á las Regions que tenen vida propia los drets y libertats de que foren despulladas, primer per l' absolutisme no indígena, y després per un jacobinisme importat, no s' anomena trossejar la patria. Encara que conseguissim realisar completament nostre programa, y las Regions recobressin sa soberanía, limitada per los poders que 's creessin ó confirmessin pera representar á son conjunt, l' acte que 's verificaria no podria tampoch expressarse per lo verb trossejar, puig que en veritat no 's faria altra cosa que distribuir baix altrás bases las facultats inherents á la calitat de soberá, y s' ho voleu en altres termes, tot se reduhiria á federalisar la organizació social.

Lo que real y verdaderament quedaria no ja destrossat, sino fins desfet, seria lo unitarisme, seria la *hegemonía* castellana; seria la supremacia de Madrit sobre las Regions; seria la centralisació absorbent y tiránica, que 'ns ha portat á la situació fatal en que vivim, y vos, académich de la llengua, y purista en consecuencia, haveu de saber perfectament que ni l' unitarisme, ni la *hegemonía* castellana, ni la supremacia de Madrit, ni la centralisació son la patria, donchs que precisament si alguna cosa representan, aquesta cosa es lo mes contrari á tota idea patriótica que donarse puga.

Tant es aixís, que si logréssem son trossejament y destrucció, los membres de la patria, ó sia las Regions, bategarian, com ab precisió notable afirmen vos, encara que sense volguerho. Bategarian, sí; pero sos esbatechs no serian los que agitan als agonitzants, sino los que produheix lo goix, l' alegría, la satisfacció del ignocent empresonat, que, després de molts anys de sufrir vexaments y tiranías, logra veure rompudas sas cadenas, y recobra l' us de la llibertat de que estava privat injustament.

Seguint la conducta que en aquest número me he proposat, passo d' un salt aquells párrafos en que vos ocupeu del renaixement literari regional, punt en lo que es de suposar heu d' estar mes fort que en los polítich-socials, puig, sino m' enganyo, á pesar d' haver sigut ministre y d' haver ocupat altres llochs altíssims en l' administració y 'l govern, la literatura y l' art son l' objecte de vostres amors.

Seguint lo sistema de donar salts, permeume que m' aturi de sopte en la qüestió histórica, de la que feu vostre caball de batalla. Pero ans que tot, dech demostrarvos la afirmació que vaig fer en un de mos anteriors párrafos, al dir que vos no haveu comprés mos escrits en catalá.

Vos, baseu una bona part de vostras rahoiments, en la afirmació que m' atribuihu aislada, de que Castilla es inepta pera tota empresa positiva y está cayguda en un dels últims llochs en la escala dels pobles civilisats, y precisament lo que jo dich en lo capítol segon de mon llibre *Lo Catalanisme*, es que: «Avuy la gent castellana, aixís considerada

en son conjunt ó formant poble, com examinada individualment, está completament decayguda y degenerada, mes no ha perdut cap de sas condicions característiques, Los vicis que ha adquirit, son los propis de son temperament, que no compensa cap d' aquelles virtuts que enlluhernan durant lo període de sa virilitat y grandesa. Es tan idealista com sempre; conserva 'l mateix amor á lo abstracte; y sa passió per la absorció y 'l predomini es tan marcada com en sos millors temps. La diferencia no 's nota sols en la qualitat de las aspiraciones y dels medis que emplea pera conseguirlas. Sos ideals son tan raquítics, com sa imaginació atrofiada; sas abstraccions no passen de paradoxas; los medis son grullers y de mala lley. *Inepta pera tota empresa positiva, vegeta en la miseria moral y material, y aquella rassa, una de la mes simpáticas que poblan la Europa á pesar del desequilibri de sas facultats, ha baixat á ocupar un dels últims llocs en lo mon civilisat.*» y després aclareixo 'l pensament, afegint:

¡CABRERA!

NOVELA DE COSTUMS CATALANAS

PER

EL CEGO

Montevideo—Febrer del any vintiset de la Restauració.

dels Jochs Florals

CAPÍTOL III

Mossen Francés

Lo rector de la vila, home de xexanta y tants anys d' edat, de mitjana estatura y plé de salut que se li reflectaba en sas vermellas galtas, feya molt temps que regentaba aquella parroquia, y naturalment, conexia á fons los génits, ideas é interessos de tots aquells feligresos.

Mossen Francés ó pare Francés, com l'

anomenaba la mainada al besarli la má pe'l interés de la estampeta qu' éll los hi donava, no havia fet may ostentació d' ideas polítiques de cap mena, per mes que s' aparent humiliat y benevolensa se abaixaba sempre á favor de las personas qu' en la vila semblaban mes devotas y sobressurtian per sas ben conegudas ideas carlistas.

Pero apart d' aixó, cumplia fidelment son delicat ministeri, y lo malalt, lo pobre, l' atribulat y l' afligit, rebian d' éll lo consol espiritual y material, ja ab útils y consoladors consells, ja ab bonas y oportunas caritats.

Sols dos petites flaquesas humanas enfosquian la venerable figura del pare Francés: la primera era que tots sos fets caritatius los feya baix lo prisma d' una fina hipocresía que robaba tot lo mérit á la bona intenció; y la segona, una miqueta mes pecadora, era que á pesar dels seus sexanta y tants anys, no s' havia pogut esmenar de la debilitat de mirar ab massa atenció las minyonas de la vila.

Emperó, com qu' era tant respectat per sas virtuts com sacerdot, no era notat com home en tal flaquesa, y únicament algunas d' aquelles mares ja entradas en anys, eran las que cedacejavan ab conversas molt baixas perque ningú las sentís, las faltetas del senyor rector.

Feta, donchs, á llarchs perfils l' imatge del venerable pare, escoltém are la conversa que tenen éll y la Paula, muller de 'n Bernat y pares de la Marieta.

—Jo, senyor rector,—que Déu lo guardi de mal y traició—vinch á demanarli que 'm fassi 'l favor d' aconsellar á n' en Bernat que tregui á la noya del colegi de las Germanas, ahont la té reclosa en cástich d' haverla trovada, quant venia de buscar aigua, enrahoquant ab en Pauet. Jo sense la noya al costat no sé viure, y sent aixís, li torno á suplicar que 'm fassi lo favor que li demano.

—Ja hos vaig dir, Paula,—va contestá mossen Francés—que 'l lloch mes segú pera guardar la vostra doncelleta, era la rectoría y baix la maternal direcció de la Rosari, qu' és tota una galan majordona. Apart d' aixó, podeu anáusen tranquila, puix aquesta vesprada en quant vinga á la rectoría en Bernat, com ell té de costum, li diré lo vostre reclam que també me 'l faig meu, y crech que demá, si

Déu nostre senyor ho vol, tindreu la noya á casa, Aixó sí, havem de fer los médis sense cástichs forts, de qu' aqueixa noya deixi d' enrahonar ab aqueix jove, qu' encare qu' és, segons diuhen, un bon minyó, no hos convé. ¡Aquí, en la rectoría, viuria ella com un ángel!

—Pero, senyor rector, si nosaltres no 'l volém á n' en Pauet; nosaltres no volém emparentar ab lo fill d' aquell «miquelet;» pero es lo cas, que 'n Pau Malla, 'l batlle, lo senyor Badell y altres se fican en est assumpto de familia, com si fos cosa de justicia!

—¡Bé donchs, qué hi voleu fer, Paula!—va exclamá 'l senyor rector—prenemho tot ab paciencia ja que 'l Senyor y la Verge també 'n prengueren per nosaltres!

—Diu molt bé, senyor rector. Li donch moltas gracias. Estiga bonet. En tot lo que jo li sia útil, ja ho sap, no te mes que manar.

—¡Gracias, Paula! no deixaria de cansarvos si algun dia se fes menester.

Mentres la Paula sortia de la rectoría, anava dihent tot baixet: ¡Ay Déu meu, quin home mes sant es aquest mossen Francés!

Lo rector, en tant, passejantse per la cambra, ficadas las mans dins los amples forats de la sotana y posadas en creu damunt de la panxa, mormoraba: ¡Quína llástima, pobra Marieta! una poncella tan tendreta y tan sense ventura! Ah, si jo la tingués dins la rectoría, que bons consells li donaria!...

Després de dir aquestas paraulas se va seure en una cadira de brassos y tancant los ulls, ab las mans creuhadas sobre 'l pit se quedá com ensopit reflexionant...

Deixemlo tranquil ab sa meditació y aném á presentar á altrás personas que mouhen la cortina desitjant darse á coneixe.

CAPÍTOL IV

Lo «Miquelet»

Ramon Ripoll era 'l nom del pare de 'n Pauet; pero á la vila no se l' anomenava per altre nom que per lo «Miquelet.»

Molts que no estaban al *tanto*, se creyan qu' era lo diminutiu de Miquel. Ignoraban qu' era un sobrenom.

Dit sobrenom provenia del temps de la guerra civil. Essent en Ramon lliberal de cor,

durant aquells, se va fer voluntari pera defensar en los camps de lluyta las ideas de son criteri.

Y per cert que devia sortir bé de la feta, puix en la vila hi havia qui havia vist fetas del «Miquelet», de molt coratje y sanch freda.

Lo «Miquelet» era baixet d' alsaria, flach y desnarit, pero viu com argent-viu y llatí com una daina, feya de correo ó *peató*, desde la vila á un altre poble vehí.

En lo temps que 'l coneguerem deuria tenir quaranta anys, poch mes, poch menos; pero fresch y rexintxolat: venia salut per tots costats.

Las qualitats d' home de bé y la llealtat en lo cumpliment de sos debers li donaban cert respecte que influia en determinadas ocasions en cosas d' alguna importancia pera la vila.

Lo sou que li donaban pera fer de correo era molt petit; vritat que 'l treball tampoch no era cansat; pero sa muller, la Socors, dona desahixida y que 's bastaba per tot, subvenia, ajudada pe'l noy, als demés gastos de la casa y fíns feya algun estalbi.

Essent tan dona de bé, era demanada per moltas familias, tant per' ajudar á rentar bugadas, com per' assistir malalts, y á tot arreu pera fer feinas que li donaban molt profit y satisfacció.

SUFRAGI UNIVERSAL

En los temps de la justicia,
 en los temps de la igualtat,
 dividits en dugas castas
 los bons espanyols están.
 Ab la casta dels que votan
 y 'ls que no poden votar,
 Per votar se necessita
 ter' un titol oficial
 ó bé pagar una suma
 de contribució al Estat:
 qui es troba en aquest cas, vota
 qui no, s' ho té de mirar.

Lo ciudadá que treballa
 per guanyar' un bosí de pá

que may dú sense á la boca,
 puig los consums li ha mermat;
 l' home que per tenir casa
 lo lloguer paga més car
 á fi de que l' amo puga
 satisfé 'l tant á l' Estat;
 l' obrer; roda catarina
 de la méquina social;
 l' obrer, que tot ho alimenta
 ab lo fruit del seu treball
 es un ningú, y com no paga
 es ben net, no pot votar.

—
 No té un títol académich...
 es un tonto: tant sols sab
 guanyarse las caixaladas
 sent un burro... de treball.

Aixó sí, apenas es home
 quan ha complert dinou anys,
 cap al quartel se 'l endubon
 trobantlo bó per soldat,
 molt bó per fer l' exercici,
 molt bó per ser militar,
 bó per defensar la patria,
 bó per derramar la sanch,
 bó per morir de fatiga,
 per tot... mes no per votar.

—
 Per sé al temps de la justícia,
 per sé al temps de la ignaltat,
 dividits en dugas castas
 los bons espanyols estan.

J. ROCA Y ROCA.

NOVAS

A la Academia francesa de Marsella, ha tingut lloch ultimament la recepció del gran poeta provensal, Frederich Mistral, havent llegit l' discurs d' entrada, no en la llengua oficial de la Corporació que 's la francesa, sino en la provensal, ab quina condició acceptá formar part d' aquella Academia.

+

Lo Consell general del «Centre Escolar Catalanista,» aprobá un complert projecte d'

organización d' Escolas Catalanas. Se tractá, com ja saben nostres lectors, de establir una Associació que s' anomenará «Patronat de Ensenyansa Catalana,» y 's dedicarà exclusivament á restablirla y fomentarla.

Los Estatuts de dit Patronat s' han ja subjectat á la aprobació del Gobernador civil y 's publicarán junt ab un enérgich «Manifest», als Catalans.

PIFIAS

Havem tingut lo gust de veurer un ben calculat *Ante-Projecte*, pera l' *Hospital Asilo espanyol*, que deu construirse en aquestu ciutat.

Es obra de nostre estimat amic l' arquitecte catalá Sr. Santías, el que sabeml' ha presentat á lo Sr. Ministre Espanyol, mereixent d' aquest senyor las mes espressivas mostrás d' aprobació.

Sentim no poder donar mes detalls, mes ho farem en quant sia presentat á la Comisió Directiva, encarregada de la construcció.

+

Aquesta nit puja á la escena en la Catalanista *Rat Penat*, la funció que anunciarem fa dos senmanas, «La Creu de la Masía» drama dels senyors Soler (Pitarra) y Lasarte que donará tan distingida societat, pertany á lo que vé dihentse renaixement catalá.

Plena de situacions dramáticas sense rebuscaments de cap mena, moral y patriótica com tot lo sortit de la ploma del poeta llorejat cent cops, be 's podria dir, que no té cap tros per esser deixat d' admirar.

La figura de 'n Roch, representació genuina de lo qu' es lo carácter de la nostra terra, al costat de l' ardent desitj que 's nota en la figura de Francisca al volguer fer lo que ha vist fer en sa juvenesa; l' amor purissim de 'n Valentí que contrasta ab lo interessat de 'n Miquel, y la pretensió de l' Andreu de treurers lo nom de tonto que li donan sos companys de treball, al costat de l' esperit de justícia y

de l' amor á l' honra que 's veu en los caracters de Anton y Margarida fan de la «Creu de la Masía» lo compendi de tota una lluyta entre l' amor y lo deber.

No volem adelantar á nostres llegidors mes novas, pera que se 'ls fassa mes agradable la sorpresa.

«Embolica que fa fort» es la comedia escullida pera fi de festa, de la que no 'n volem dir un mot per estalviarnos y estalviar las rialladas que cada escena 'ns farà fer.

A la *Rat-Penat* donchs, tots los catalans.

Desitjarían saber que fan las autoritats encarregadas de vetllar per la seguritat individual, puix se 'ns ha dit que 'ls autors del assassinat comés en Santa Rosa, (Departament Canelones), corren barrejats ab los homes de bé sense que ningú 'ls demani compte del infelis Anton Vila.

Trasladém eixa noticia al Sr. de Arellano, pera que s' enteri com á Ministre Espanyol de lo curs de 'l sumari y fassa caurer tot lo pes de la justicia á aquets tigres disfresats de ovellas.

VUYTS Y NOUS

Pensament de un poeta.

Ab la mateixa facilitat ab que reposa la papallona suament sobre las frescas fullas salpicadas de rosada; ab la mateixa facilitat ab que l' oreig gronxa la gentil rosa vermella; ab la mateixa facilitat ab que l' aucellet entona desde son niu delicadas queixas... me menjaria jo un plat de monjetas.

Contemplant las grans riquesas acumuladas en lo aparador de un argenter, deya un neo que donava 'l bras á la séva esposa:

—Ay, Tuyetas, Déu nos guard de una tentació.

—¡Com! exclama la Tuyetas, tota esparverada. ¿Tens potser tentació de robar?

—Jo no dich tant.

—Mira, entrem á la iglesia y resa, resa de-

votament perque las tentacions que son obra del dimoni, s' allunyín.

Dit y fet.

Entraren á la iglesia y resaren tots dos devotament, y al sortir digué la Tuyetas:

—Ara fesme un favor digam quina es la tentacion que t' ha vingut.

—Ab molt gust, Tuyetas. Sápigas que quan hi vist aquella pulsera d' or guarnida de brillants, hi tingut tentacions de compartela.

—Ves al dimoni! va dir la Tuyetas mitj cremada.

A la porta de una iglesia hi ha assegut un pobre ab un retol que diu: *Cego de neixement.*

Passa una senyora y li tira una moneda de dos pessetas al barret.

—¡Mosca! crida 'l pobre al veurela y agafantla y fregantsela pél cap se posa á mirar si es bona.

La senyora, sorpresa, li pregunta:

—En que quedem ¿es cego vosté ó no es cego?

—No senyora, no 'n soch. Es que al sortir de casa hi prés un rétol per altre. Soch mut per servirla.

En uns examens:

L' alumno 's queda cortat y l' examinador li diu:

—Lo perturba la pregunta?

—No senyor, no: lo que 'm perturba y m'apura es la resposta.

Conversa de tardor, entre dos vells xacrosos:

—Has vist quins cambis de tempertura? Home, aixó es horrible... No se 'n mor' poca gent.

—Aixó ray, mentres no 'ns morím nosaltres dos.

—Alto noy, jo ab menos me contento. Mentres no 'm mori jo...